

Natuurtuinen: Natuur op bestelling?

Willy Leufgen

19 juni j.l. vond in Hasselt (B.) het symposium "Natuurtuinen: Natuur op bestelling" plaats. Ruim honderd deelnemers uit België en Nederland tekenden de presentielijst. Aanleiding voor de bijeenkomst was de officiële opening van de eerste Belgische natuurtuin.

Vier gerenommeerde sprekers lichtten 's ochtends en in de vroege middaguren het thema nader toe. Hierna opende de burgemeester van Hasselt officieel het terrein en vond er onder leiding van Martin Hermy een gezamenlijke, informatieve rondleiding door dit *piloot-project* voor Vlaanderen plaats. Uiteraard vormde een receptie de afsluiting van deze perfect georganiseerde dag.

Op een grijze, regenachtige woensdagochtend bereikten wij op huurfietsen van de Belgische Spoorwegen het *Stedelijk Domein Kiewit* aan de stadsrand van Hasselt.

Ik had het idee, dat wij de enige fietsende symposiumgangers waren.

Exact op tijd, 10.30 uur, opende Paul Vos, beheerder van de nieuwe natuurtuin het symposium. De naar schatting honderd stoelen in de mooie zolderruimte van het instructiegebouw van de gezinsboerderij waren op dat ogenblik volledig bezet. Paul Vos lichte na enkele begroetingswoorden het dagprogramma toe en gaf toen het woord aan de eerste spreker, **Achilles Cools**.

"Je moet lef hebben, dat spel in de natuur te spelen!"

Achilles Cools is een beeldend kunstenaar die woont en werkt in Geel. Hij is sinds 1979 bezig met de ontwikkeling van een naar eigen zeggen *ecologische tuin* van ca. 0,5 ha. Zijn heemtuin ligt nabij het **natuurreservaat Zegge**, een gebied tussen de Kleine en de Grote Nete op een steenworp afstand van Bergelijk (N.Br.). Een reservaat met een grote verscheidenheid aan biotopen: droge en natte heide, allerlei graslandjes, waaronder blauwgrasland, leemputten, eikehakhoutbos enz. Achilles Cools schiep op zijn terrein op kleine schaal een afspiegeling van deze biotopen, die drie-

gen te verdwijnen (als buurman en landschapsbeheerder van weleer wist hij waarover hij praatte). Op *open-deur-dagen* laat hij zijn tuin graag aan geïnteresseerden zien. Ook al wilde hij geen soorten op een 'voetstuk' zetten zo vertelde hij toch trots, dat zich in zijn tuin d.m.v. uitzaaien naast veel *Ratellaars* ook verscheidene soorten orchideeën hadden gevestigd, waaronder de prachtige Welriekende nachtorchis.

Welriekende nachtorchis

In zijn boeiend verhaal vertelde hij vervolgens meer over de faunistische, dan de floristische waarden van zijn tuin. Zonder dia's o.i.d. zag ik Rugstreeppadden, vier soorten Watersalamanders, Sabelsprinkhanen, St. Jansvlinders, Rans-, Steen- en Kerkuilen voor mijn geestesoog verschijnen. Een beeldend kunstenaar aan het woord. Je zag de gegraven poeltjes en al-

lerlei andere vestigingshulp voor je, zoals steen- en zandhopen, houtstobben, aangeboorde stammetjes e.d. die Achilles Cools reserveraten op zich noemde.

"Het is een wildernis, geen evergreen-tuin" en "Ik zie elke dag natuurwonderen" hoor ik hem nog zeggen en emotioneler: "Voortuintjes als voortzetting van de woonkamers hebben geen innerlijke dynamiek. Je moet gewoon lef hebben, dat spel in de natuur te spelen." Hij voegde er aan toe, dat dit voor een kunstenaar en dan nog in Geel (dat bekend staat voor zijn zwakzinnigen-integratie, red.) nog mee viel...

Aan het einde van zijn voordracht gebruikte dhr. Cools nog een vertrouwd begrip in een nieuw jasje: Hij noemde natuurtuinen e.d. *demokratisch* en wel in die zin, dat de aanleg weinig kost en theoretisch door iedereen kan gebeuren.

Drugs kweken in een stadstuin

Als tweede spreker hield Johan Heirman van het Belgische Instituut voor Natuurbehoud (vgl. RIN, Leersum in Nederland) een fraaie dia-voordracht over zijn eigen stadsnatuurtuin in Gent. Een smalle, geheel ommuurde tuin van naar schatting 200 m².

Chronologisch volgde de diaserie de tuinontwikkelingen van eveneens meer dan 10 jaar. In die tijd is er een juweeltje van een tuin ontstaan met o.a. graslandjes, een muurtje, een vijver en stinzemilieu. Er groeien ongeveer 250 soorten wilde planten. Een prestatie, zeker op basis van een natuurtuin. Johan Heirman waarschuwde voor te veel variatie in zo'n kleine tuin: Te veel biotopen veroorzaken naar zijn mening te grote onrust. In je eigen tuin pleitte hij voor soepele beheersmaatregelen

("Geen moraalridders"). Je wilt er tenslotte van genieten, je moet rekening houden met kinderen, die er volgens Johan Heirman weg van zijn en ook met het onbegrip van de buren, die zijn tuin eerst vies en vol onkruid vonden en hem er zelfs van verdachten, drugs te kweken. Maar "doorzetten, het is de moeite waard". Inderdaad.

Hierna sloot Ger Londo, nu dus ook bekend bij een groot gedeelte van het Belgische heemtuinpubliek de sprekersrij van de voormiddag. In het begin van zijn diavoordracht keek hij weemoedig terug op de ooit zoveel mooiere Belgische wegbermen, die hij vroeger op reis naar het Zuiden altijd zo bewonderde. Tegenwoordig leken hem deze bermten even arm of zelfs armer dan die in Nederland. Maar er is weer hoop, met initiatieven als deze in Hasselt. Ger Londo liet vervolgens 66 jaar heemtuingeschiedenis in Nederland de revue passeren en legde hierbij de nadruk op de twee zeer verschillende tuinmodellen, die zich sindsdien ontwikkelden: *natuurtuinen*, met Thijsse's Hof in Bloemendaal als voorloper en *wilde plantentuin*, met het Thijssepark in Amstelveen als pionier. Hij onderstreepte vervolgens de natuureducatieve gedachte, die vooral J.P. Thijsse uitdroeg en die naar zijn mening nauw verbonden is met het idee *natuurtuinen*.

Ger Londo pleitte voor een helder gebruik van bovengenoemde begrippen met de term *heemtuin* als overkoepelend begrip.

Er is nog hoop, dat in België de begripsverwarring, die in Nederland welig tiert, helemaal niet opkomt...

Een heldere diavoordracht over (vooral) natuurtuinontwikkelingen in Bloemendaal en Scherpenzeel (Ger Londo's privétuin) sprak in ieder geval duidelijke (beeld-)taal.

Gesterkt door een smakelijke warme maaltijd, geserveerd in het restaurant van "Domein Kiewit" - het Instituut voor Natuurbehoud ligt hier trou-

wens vlak naast - begonnen de deelnemers tegen 14.00 uur aan het tweede gedeelte van de dag.

Van verwaarloosd grasland tot pilootproject

Martin Hermy, wetenschappelijk medewerker van het Instituut voor Natuurbehoud en o.a. auteur van het ook in Nederland bewonderde boek "Natuurbeheer", vertelde als vierde spreker meer over de opzet, de doelstellingen en de eerste ontwikkelingen van de nieuwe natuurtuin.

In minder dan vier jaar werd er op een verwaarloosd grasland een interessant experiment van *natuurtechnische milieubouw* in ontwikkeling gebracht. Veel gebiedsvreemde grondsoorten werden opgebracht, waterpartijen gegraven en het terrein vertoont nu enig reliëf. Verder is er alleen strooisel opgebracht, **dus noch gezaaid noch geplant**.

Een zeer bijzonder experiment met hoge wetenschappelijke waarde; in de Nederlandse natuurtuinwereld is ons alleen één voorbeeld (in Muntendam) bekend, waar op een ca. 3,5 ha. groot gedeelte van dit tuinproject een zo natuurlijk mogelijke bosontwikkeling wordt nagestreefd (maar zonder wetenschappelijke begeleiding...).

Military, rockconcerten en nog een attractie

Het werd tijd, de natuurtuin 'in het echt' te gaan bekijken. De hele groep wandelde achter de tuinkenners aan en bleef even wachten voor het houten hek, verfraaid door een kleurrijk lint. Iets moet een burgemeester nu eenmaal doorknippen...

Dhr. Roppe, burgemeester van Hasselt en zijn eerste schepen, dhr. Cuppens kwamen dan ook al gauw en in een speech onder de grote paraplu van Paul Vos hoorden wij de burgemeester vertellen, dat het domein nu naast de bekende military en goed bezochte rockconcerten er nog een weliswaar bescheiden attractie bij had.

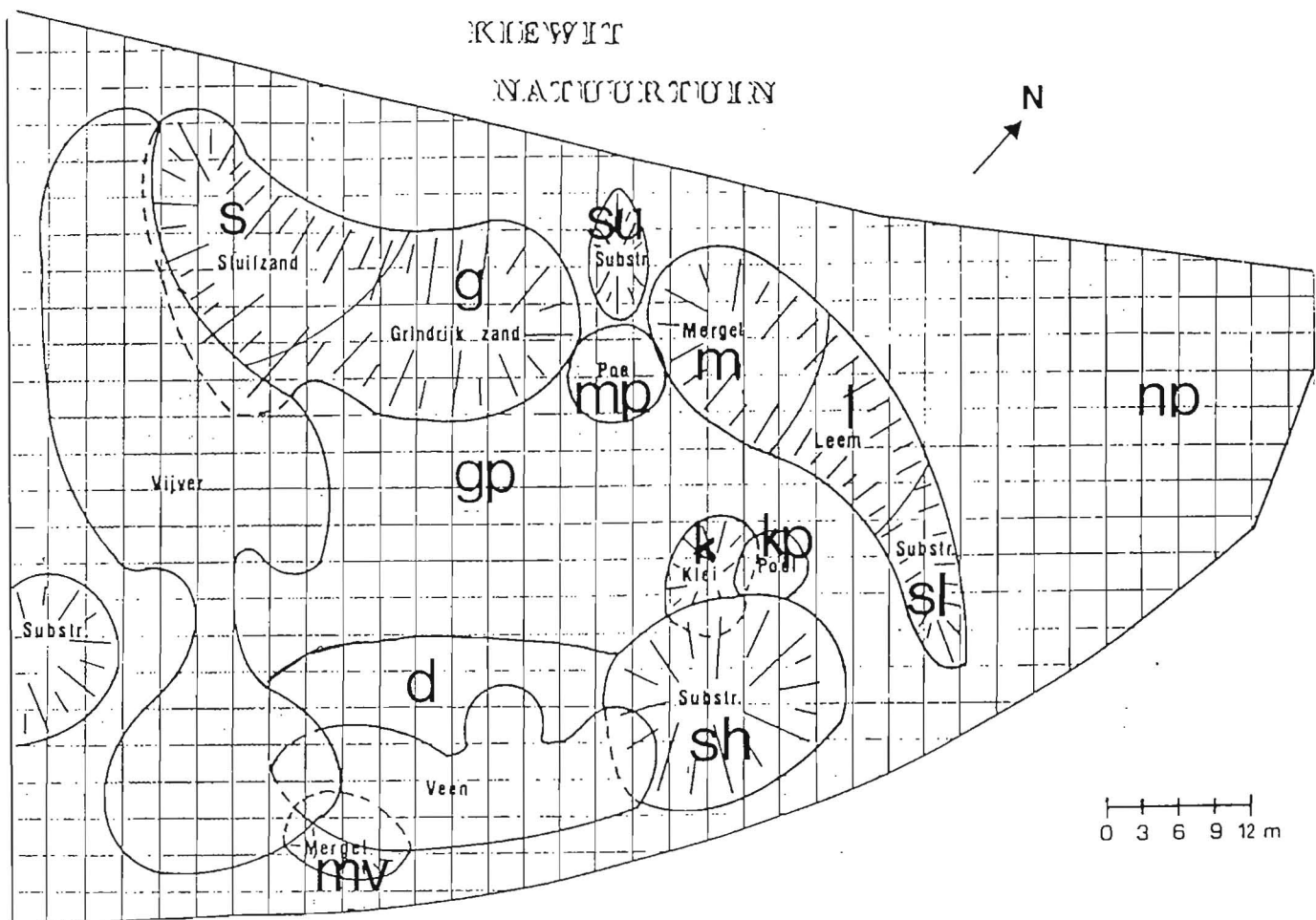
Het lint doorknippen en dan maar in een lange sliert achter Martin Hermy aan, die zijn best deed, vooral aan prominenten en pers nog iets begrijpelijk te maken van de vegetatie-ontwikkeling en de wetenschappelijke arbeid in dit project tot nu toe.

Na deze geleide rondgang kon in het instructiegebouw nog worden nagepraat.

Naast sap werd er ook oude jenever geserveerd, gespendeerd door de jenever-gemeente Hasselt.

Exceptioneel lekker, deze oude jenever - een waardige afsluiting van een prima georganiseerde dag!

De natuurtuin Hasselt- stapsge- wijs

20.11.-22.11.87: Uitzetten en afbakenen van het reliëf in de tuin.

23.11.87: Voorbereidende grondwerken: ontzoding, d.w.z. afplaggen van 2/3 van het terrein.

24.11.-23.12.87: Uitgraven van vijver en poelen en aanleg en afwerking van sokkels en heuvels.

24.12.87: Aanleg van werfweg centraal in het terrein.

23.4.88: Stuifzand, grindrijk zand en klei op de sokkels gebracht.

21.5.-23.5.88: Leem op sokkel gelegd en aansluitende substraatheuvel afgewerkt; werfweg afgedekt met zand; toegangsheuvel gemaakt en verbinding tussen twee vijvergedeelten geopend.

12.10.88: Werfweg afgevlakt.

12.10.88: Twee bijkomende depressies gemaakt aan de noordrand van het terrein.

Vanaf sept. '88: Eenjaarlijkse inventarisaties van een twintigtal proefvlakken in verschillende tuinonderdelen; tweejaarlijkse volledige inventarisatie van de planten; inventarisatie van ongewervelde dieren via bodemvallen.

Vanaf maart '88: Regelmatige wateranalyses.

2.3.89: Drie peilbuizen geplaatst; worden om de drie weken opgenomen.

26.4.89: 21 Bodemstalen genomen voor textuuranalyse en analyse van de belangrijkste mineralen.

1991 is het vierde groeiseizoen van de tuin.

De meest opvallende soorten zijn tegenwoordig: Reukgras, Echte koekoeksbloem, Margriet, Gewone dopheide, Klein hoefblad, Duizendblad, Veldrus, Gestreepte witbol. Zeldzamere soorten zijn: Kleine en Ronde zonnedauw, Kruidend stal-kruid, Slofhakken, Knolsteenbreek, Wateraardbei. □

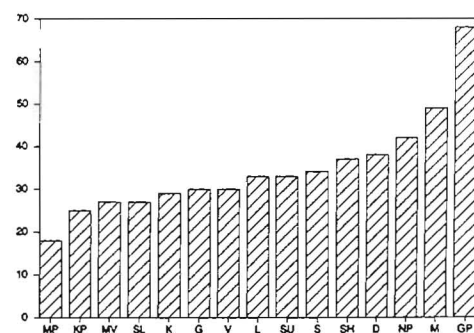

Fig. 2. Aantal plantesoorten per tuinonderdeel in 1990 (zie fig. 1).

mp: poel tussen mergel en grint; kp: poel naast kleiheuvel; mv: mergel tegen veen aan; sl: substraatheuvel tegen leem aan; k: kleiheuvel; g: grindrijk zand; v: veen; l: leem; su: substraathoop tussen mergel en grint; s: stuifzand; sh: substraatheuvel naast klei; d: depressie naast het veen np: niet geplagde gedeelten; m: mergel; gp: geplagde gedeelten.